

tamen, ut liberum arbitrium rationali creaturæ non demegem. »

Vigesimus quartus sit S. Anselmus, qui in comment. ad II. cap. epistolæ posterioris ad Timotheum, sic ait : « Liberum arbitrium dedit nobis Dominus, ut arbitrio propriæ voluntatis recedamus ab iniquitate, vel permaneamus in iniquitate ».

Vigesimus quintus sit S. Bernardus, qui in serm. LXXXI. in Cantica : « Arbitrii, inquit, libertas est plane divinum quiddam præfulgens in anima, tamquam gemma in auro. Ex hac nempe inest illi inter vitam et mortem, sed et nihilominus inter lucem et tenebras et cognitio iudicii, et optio eligendi. » Et infra : « Unde et liberum nominatur arbitrium, quod liceat aversari in his pro arbitrio voluntatis. Inde homo ad promerendum potis : omne etenim quod fecerit bonum, malumve, quod quidem non facere liberum sit, merito ad meritum deputatur. Et ut merito laudatur non is tantum, qui potuit facere mala, et non fecit : ita malo non caret merito, tam is, qui potuit non facere mala, et fecit, quam qui potuit facere bona, et non fecit. Ubi autem non est libertas, nec meritum. Propterea quæ sunt carentia ratione animalia nihil merentur, quia sicut ratione ita et libertate carent ». Præclara omnino sententia et digna, quæ consensum tot hominum doctissimorum quadam quasi peroratione concluderit.

Jam vero si Calvinus stare promissis velit, cedere prorsus illum oportebit, non mihi, sed Concilio plane œcumenico et libero, quale alterum numquam celebratum est. Hic enim, si quæras dignitates sedium, habes Romanos episcopos septem, Clementem, Innocentium, Zozimum, Cœlestinum, Leonem, Gregorium, alterum Leonem : Alexandrinostres, Athanasium, Theophylum, Cyrillum ; Antiochenum Ignatium ; Hierosolymitanum Cyrillum : Constantinopolitanum Chrysostomum. Si Provinciarum varietatem, habes ex Asia Justinum, Origenem, Eusebium, Theodoretum, et alios. Ex Africa Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, Fulgentium. Ex Europa, Hilarium, Ambrosium, Hieronymum, Paulinum, et cæteros maximo numero. Si doctrinam, eloquentiam, sanctitatem, habes lumina ipsa totius Ecclesiæ, tum Latinæ, tum Græcæ.

Accedit postremo, quod in Conciliis Ecclesiæ, quantumvis numerosis, soli illi interesse potuerunt, qui illa ætate vivebant : cæci sunt, ut ne ista ipsa quidem vana, at-

hic autem nos illos omnes egregios Pastores et Doctores congregavimus, qui diversis ætatibus ab ipso tempore Apostolorum usque ad annum Domini millesimum et centesimum floruerunt, neque difficile esset, si adversarii id requirerent, addere cæteros, qui non solum doctrina, sed etiam vita, et miraculis illustres sententiam eandem de arbitrii libertate his posterioribus sæculis docuerunt.

CAPUT XXVII.

Adferuntur testimonia ex libris Augustini, quos ille scripsit ante exortam hæresim Pelagianam.

Nunc demum proferenda sunt testimonia sancti Augustini. Et quoniam Calvinus in lib. III. adversus Pighium, duobus verbis respondet ad omnia loca, quæ habentur in libris ab eo scriptis ante exortam hæresim Pelagianam, dicens, in eis vel agi tantum de libero arbitrio primi hominis ante peccatum, vel non affirmari ex propria sententia liberum arbitrium, sed concedi, ut inde aliquid contra adversarios colligatur. Nos primo, adferemus testimonia scripta ante exortam hæresim Pelagii, et breviter discutiemus istas Calvini responsiones. Deinde, adferemus etiam testimonia ex libris scriptis post exortam Pelagianam hæresim. Nam ex utroque ordine satis magna copia suppetit, atque utinam adversarii vel unius sancti Augustini iudicio acquiescere vellent. Res enim tota facile componeretur.

Primum igitur testimonium sumitur ex libro de quantitate animæ, cap. 36. ubi sic legimus : « Deus summus et verus lege inevitabili et incorrupta, qua omne quod condidit, regit, subjicit animæ corpus, animam sibi, et sic omnia sibi, neque in ullo actu eandem deserit, sive pœna, sive præmio. Id enim iudicavit esse pulcherrimum, ut esset quidquid est, quo modo est, et ita naturæ gradibus ordinaretur, ut considerantem universitatem, nulla offenderet ex ulla parte deformitas, omnisque animæ pœna, et omne præmium conferret semper aliquid proportioni justæ pulchritudinis ; dispositionique rerum omnium. Datum est enim animæ liberum arbitrium, quod qui nugatoriis rationibus labefactare conantur, usque adeo

que sacrilega propria voluntate se dicere intelligant ».

Hunc locum non retractavit (nam ad retractationes nos Calvinus remittit, pro ejusmodi locorum explicatione) sanctus Augustinus, neque explicuit, sed reliquit plane intactum, ut perspicuum est ex lib. I. retract. cap. 8. ubi hunc librum recognoscit. Neque recte dicitur (ut Calvinus existimat) hunc locum retractatum, vel explicatum censi debere, cum alii similes retractati sunt, vel explicati. Nam omnia loca, quæ sanctus Augustinus explicat in libris retractationum circa liberum arbitrium, posteriora sunt, proinde ab hoc nostro loco incipere debuisset, si in eo annotandum aliquid reperisset.

Neque loquitur hoc loco sanctus Augustinus de libero arbitrio solius Adami, ut Calvinus impudenter affirmat, nam dicit eos ipsos, qui nunc disputant contra liberum arbitrium, tam cæcos esse, ut non intelligant, se per liberum arbitrium hoc facere et præterea cum dicit in singulis actibus non deserit nos a Deo pœna, vel præmio, quia liberi arbitrii sumus, de quo quæso libero arbitrio loquitur? nonne de nostro, hoc est, omnium hominum, qui nunc vivimus?

Denique, non argumentari Augustinum ex concessis, sed affirmare ex sententia sua, idque omnino serio, testantur illa verba, quibus dicit, cæcos esse, qui nugatoriis rationibus liberum arbitrium labefactare conantur. An non etiam ipse se inter cæcos, et nugaces constitueret, si liberum arbitrium esse non crederet, sed tantum argumentandi gratia illud esse concederet?

Secundum testimonium sumitur ex libris tribus de libero arbitrio. Nam lib. I. cap. 12. sic ait : « Vides igitur jam existimo, in voluntate nostra esse constitutum, ut hoc vel fruamur, vel careamus tanto et tam vero bono. » Item lib. II. cap. 1 : « Quantum, inquit, in superiore libro intelligere mihi visus sum, et habemus liberum voluntatis arbitrium, et non nisi eo peccamus ». Item lib. III. cap. 1. « Neque ulla culpa, inquit, deprehendi potest, ubi natura necessitasque dominatur ». Et cap. 18 : « Sed si laboriosum est, inquit, omnia mandare memoriæ, hoc brevissimum tene. Quæcumque ista causa est voluntatis, si non ei potest resisti, sine peccato ei ceditur. Si autem potest, non ei cedatur, et non peccabitur. An forte fallit incautum? ergo caveat ne fallatur. An tanta

fallacia est, ut cavere omnino non possit? si ita est, nulla peccata sunt. Quis enim peccat in eo, quod nullo modo cavere potest? peccatur autem, ergo cavere potest. » Non erit opus, credo, ut probemus in his locis, Augustinum non argumentari ex concessis, sed ex propria sententia libertatem arbitrii confirmare : nam totum opus ad hunc finem potissimum scriptum est, ut liberum arbitrium contra Manichæorum fabulas defenderetur.

Veniamus igitur ad alteram Calvini responsionem, et videamus, utrum Augustinus disserat de libero arbitrio, quale nunc est, an solum de illo, quod fuit in statu innocentiae. Nam de solo libero arbitrio naturæ integræ Augustinum loqui, probat Calvinus ex lib. I. retractationum, cap. 9. ubi sanctus Augustinus hoc ipsum non solum dicit, sed etiam indicat, se id non tacuisse in ipso lib. III. de libero arbitrio, cap. 18. ubi habentur hæc verba : « Approbare falsa pro veris, ut erret invitus, et resistente atque torquente dolore carnalis vinculi, non posse a libidinis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Cum autem de libera voluntate recte faciendi loquimur, de illa scilicet, in qua homo factus est, loquimur ». Hæc ille.

At profecto, si sanctus Augustinus crederet, solum Adamum fuisse liberum, eumque non nisi ante peccatum; non deberet explicare sententiam suam in libris retractationum, sed totos libros tres de libero arbitrio, et cum eis alios multos igni tradere, nisi stultissimus haberi vellet. Nam singuli fere versus horum librorum tam luculenter docent, hominem post lapsum Adæ esse liberi arbitrii, ut nulli explicationi sit locus. Certe in II. lib. cap. 1. sæpissime repetit, hominem nunc esse liberi arbitrii, et nisi talis esset non peccaturum, et injuste puniendum : « Illud, inquit, bonum, quo commendatur ipsa justitia in damnandis peccatis, recteque factis honorandis, quomodo esset, si homo careret libero voluntatis arbitrio? » Et antea cum dixisset in persona Evodii : « Quantum in superiori libro intelligere mihi visus sum, et habemus liberum voluntatis arbitrium, et eo solo peccamus ». Subjungit in persona sua : « Ego quoque memini, jam nobis id factum esse perspicuum, sed tunc interrogavi, utrum hoc quod nos habere, et quo nos peccare, manifestum est, Deum nobis dedisse scias, etc. ». Audisne Augustinum dicere,

perspicuum esse, nos habere liberum arbitrium (non solum Adamum habuisse) et eo nos peccare, non solum Adamum eo peccavisse?

Ut igitur intelligamus, quid sit quod sanctus Augustinus in *Retractationibus* explicat, ex libris de libero arbitrio, sciendum est, liberum arbitrium Adami ante peccatum, duabus in rebus potentius fuisse, quam nostrum; nos enim etsi liberi simus in actu voluntatis, et possimus pro arbitrio velle, et non velle, eligere et non eligere; tamen sæpe non sumus liberi in actibus aliarum potentiarum, sive in executione voluntatis: et pati cogimur rebellionem partis inferioris, et dicere cum Apostolo, quod nolo hoc facio. Adam vero ante lapsum liber erat, non solum in actu voluntatis, sed etiam in executione, cum nulla esset in ejus corpore rebellio, et omnia membra illi servirent ad nutum.

Deinde nos egemus protectione, et adjutorio Dei speciali contra tentationes, et eo non præsentate, necessario cedimus et succumbimus, quamvis absolute non necessario succumbamus, cum adjutorium Domini ad non peccandum nemini denegetur, ut in 2. lib. demonstravimus. Adam vero isto adjutorio non egebat quia rebellio carnis, et concupiscentia, unde tentationes oriuntur, in eo non erat. Utrumque Pelagiani negabant, et liberum nostrum arbitrium nulla in re libero arbitrio Adami concedere contendebant, et ad hanc falsam sententiam suam, ipsius etiam Augustini verba in libris de libero arbitrio scriptis, eidem Augustino objiciebant. Hac igitur de causa in lib. 1. retractationum, cap. 9. sanctus Augustinus clarius explicat sententiam suam, et monet in lib. III. de libero arbitrio, cap. 18. non se tacuisse hanc diversitatem inter liberum arbitrium nostrum, et Adami ante peccatum. Quare verba illa: « Cum autem de libera voluntate recte faciendi loquimur, de illa scilicet in qua homo factus est, loquimur ». Non significant, ut Calvinus falso credit, omnia loca horum librorum exponenda esse, de solo libero arbitrio Adami; sed omnia loca, in quibus asseritur libertas eligendi sine resistantia partis inferioris, et sine ulla ignorantia, et difficultate, intelligenda esse de libero arbitrio quale fuit ante peccatum, non quale nunc est post peccatum.

Id autem ita esse, confirmari potest ex ver-

bis ejusdem capituli decimi octavi, libri tertii, de libero arbitrio: « Nec mirandum, inquit, quod vel ignorando non habet liberum arbitrium, ad eligendum quid recte faciat vel resistente carnali consuetudine, videat quid recte faciendum sit, et velit, nec possit implere. Illa est enim peccati pœna justissima, ut amittat unusquisque quo bene uti noluit, cum sine ulla posset difficultate, si vellet ». Nota illud, « velit, nec possit implere ». Significat enim, quod diximus, libere hominem velle, sed non libere implere, propter resistantiam partis inferioris. Et ibid. « Approbare falsa pro veris ut erret invitus, et resistente dolore carnalis vinculi, non posse a libidinis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Cum autem de libera voluntate recte faciendi loquimur, de illa scilicet, in qua homo factus est, loquimur ». Vides hic libertatem recte faciendi, quæ homini instituto conceditur, opponi necessitati errandi, et concupiscendi contra voluntatem? Poterat igitur Adam non errare invitus, et temperare ab omnibus motibus carnis, quod nos minime possumus, etiamsi velimus. Atque hæc est prima diversitas inter nos et Adamum.

Idem Augustinus in eodem lib. 1. retractationum, cap. 9. explicat alteram differentiam inter liberum arbitrium nostrum, et Adami, quod nos egeamus adjutorio, quo ille non egebat: « Novi, inquit, hæretici Pelagiani, qui liberum sic asserunt voluntatis arbitrium, ut gratiæ non relinquunt locum, non se extollant, quasi eorum egerim causam, quia multa in his libris dixi pro libero arbitrio, quæ illius disputationis causa posebat. » Et infra: « In his, atque hujusmodi verbis meis, quia gratia Dei commemorata non est, de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani, vel putare possunt, suam nos tenuisse sententiam. Sed frustra hoc putant ».

Idem etiam Augustinus in libro de natura et gratia, cap. 67. demonstrat in III. lib. de libero arbitrio, non fuisse omnino præteritam gratiæ mentionem. Nam cum Pelagiani objecissent illud ex eodem lib. III. « Quis enim peccat in eo quod cavere non potest? Respondit, neminem peccare in eo quod vitare non potest, sed non ideo vitari posse peccata, quod adhuc sit integra natura ut erat in Adamo, sed quoniam Dei gratia præsto est. Et addit, id se non tacuisse in III. lib. de libero arbitrio: « Ex ipsis, inquit, libris, oportet me commemorare, quod iste si sen-

tiret, atque in suis litteris poneret, nulla inter nos de hac re controversia remaneret ».

Et mox recitat multa, et inter alia illud ex cap. 19. lib. III. « Cum ubique sit præsens, qui multis modis per creaturam suam aversum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem adhortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem, non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras, neque illud quod vulnerata membra non colligis, sed quod volentem sanare contemnis ». Ex his omnibus habemus S. Augustinum in libris de libero arbitrio, sic Manichæos, et per hoc etiam Calvinistas, vere ac solide confutasse, ut tamen causam Pelagianorum nulla ex parte adjuverit; licet non ita diligenter, et copiose gratiam commendaverit, quam tunc nemo negabat, sicut postea fecit, cum occasio illam defendendi se obtulit.

Tertium testimonium sumitur ex libro de vera religione, cap. 14. ubi sic loquitur sanctus Augustinus: « Usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Et hoc quidem manifestum est adeo, ut nulla hic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat ». Et infra: « Et quoniam peccari non dubium est, ne hoc quidem dubitandum video, habere animas liberum voluntatis arbitrium. Tales enim servos suos meliores esse, Deus judicavit, si ei servirent liberaliter. Quod nullo modo fieri posset, si non voluntate, sed necessitate servirent. « Non potest ad hunc locum responderi, Augustinum argumentari ex concessis, et non serio explicare quid sentiat. Quid enim potuit apertius ex sententia sua dicere, quam ita esse manifestum, animas habere liberum voluntatis arbitrium, ut nulla hic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat? »

Calvinus igitur ad alterum per fugium se conferens dicit, Augustinum loqui de peccato primi hominis, quod vere non necessitate, sed voluntate commissum est. Id autem probat ex lib. 1. retractationum, cap. 13. ubi hunc locum explicans Augustinus ita loquitur: « Potest videri falsa hæc definitio, sed si diligenter excutiatur, invenietur esse verissima. Peccatum quippe illud cogitandum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati ». Item probat ex libro de natura et gratia, cap. 65. ubi proponitur objectio Pelagii, ex verbis illis Hieronymi lib. II. in Jovinianum: « Li-

beri arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur, alioqui ubi necessitas, neque corona, neque damnatio est ». Ad quam objectionem respondet Augustinus: « Quis non agnoscat? quis non toto corde suscipiat? quis aliter condita humanam neget esse naturam? sed in recto faciendo ideo nullum est vinculum necessitatis, quia est libertas charitatis? »

At nihilominus constanter asserimus, non posse locum Augustini citatum a nobis ex lib. de vera religione ita exponi, ut ad solius Adæ peccatum pertinere doceatur. Nam quod peccatum sit omnino voluntarium, et si non sit voluntarium, non sit peccatum, probat Augustinus ex communi consensu generis humani, dum dicit, nullam hic indoctorum turbam dissentire, atcerte turbam indoctorum, et vulgus generis humani, cum prædicat, non esse peccatum quod voluntate non fit, sed necessitate, non respicit ad peccatum Adami, sed ad experientiam suam, et naturale lumen omnibus insitum.

Deinde affirmat Augustinus non debere corripere peccatores, si non voluntate, sed necessitate peccant, si autem non corripantur, omnem de medio tolli religionem. Ubi sine dubio non loquitur de Adamo, sed de peccatis, quæ fiunt ab hominibus, qui hoc tempore vivunt.

Denique scribit Augustinus, ideo sine ulla dubitatione animas liberum habere voluntatis arbitrium, quod dubium non sit, multa peccata fieri. Ubi sicut absque controversia, loquitur de peccatis, quæ nunc fiunt, ita etiam sine controversia intelligi debet de libero arbitrio, quod nunc est.

Ad objectionem igitur propositam ex *Retractationibus*, respondeo, sanctum Augustinum significare voluisse definitionem peccati, in qua ponitur voluntarium, perfectissime et plenissime convenire primo peccato, sed tamen etiam cætera omnia peccata debere esse voluntaria, et alioqui non esse peccata. Quod autem dicit Augustinus, definitionem illam, nisi diligenter discutatur, videri posse falsam, dicit propter peccatum originale, quod minimum habet de voluntario, non propter peccata actualia, de quibus modo nos loquimur, quæ quidem adeo sunt manifeste voluntaria, ut de illis potissimum intelligatur, quod nulla hic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat.

Distinguit igitur Augustinus quatuor ge-

nera peccatorum. Primum est peccatum illud, quod nullius præcedentis est pœna peccati, et tale fuit peccatum primum Adami, quod quia plenissime voluntarium fuit, ideo fuit etiam plenissime perfectissimeque peccatum.

Alterum eorum est, qui dominanti cupiditati consentiunt, quod quidem est aliquo modo pœna peccati (nam cupiditas ex peccato nata est) et est necessarium ex hypothesi, quoniam non potest non cadere is, in quo regnat cupiditas, tamen absolute non est necessarium, sed voluntarium, quoniam potest homo cum Dei auxilio facere, ut cupiditas in se non regnet, ac per hoc est etiam absolute, simpliciterque peccatum.

Tertium est infantium, qui contrahunt ex parentibus originale peccatum, et hoc non est voluntarium, nisi primi parentis voluntate, et ideo non dicitur actuale, sed originale, et est aliquo modo alienum, aliquo modo proprium, et simul est peccatum, et pœna peccati. Et propter hoc (ut jam diximus) sanctus Augustinus monet, respiciendum esse ad peccatum primi hominis, si quis intelligere velit, quomodo omne peccatum, etiam originale, sit voluntarium.

Quartum est eorum, qui ex ignorantia peccant, cum id faciunt, quod ignorant esse peccatum, atque hoc etiam est pœna peccati, quia ignorantia ex peccato est, et est aliquo modo voluntarium, sed voluntate facti, non voluntate peccati, quoniam volunt facere quod faciunt, sed si scirent esse peccatum, non vellent facere, nec facerent. Et ideo hoc est improprie voluntarium, proinde etiam improprie peccatum.

Ad objectionem ex libro de natura et gratia, facillima responsio est. Non enim eo loco sanctus Augustinus negat, peccatum esse voluntarium, sed addit, gratiam esse necessariam ad peccata vitanda, quod nos non negamus; atque utinam adversarii sic liberum arbitrium non oppugnarent quomodo nos gratiam libentissime, gratissimeque defendimus.

Quartum testimonium sumitur ex lib. de duabus, animabus, cap. 11. ubi hæc habentur: « Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia vetat, et unde liberum est abstinere. Nec hic libri obscuri mihi scrutandi erant, unde discerem, neminem vituperatione, suppliciove dignum, qui aut id velit, quod iustitia velle non prohibet, aut id non faciat, quod facere non potest.

Nonne ista cantant in montibus pastores, et in theatris poætæ, et indocti in circulis, et docti in bibliothecis, et magistri in scholis, et antistites in sacris locis, et in orbe terrarum genus humanum? » Et cap. 12. « Peccati reum teneri quemquam, quia non fecit, quod facere non potuit, summæ iniquitatis est, et insaniam. Quamobrem illæ animæ quidquid faciunt, si natura, non voluntate faciunt, id est, si libero ad faciendum, et non faciendum motu animi carent, si denique his abstinendi ab opere suo nulla potestas conceditur, peccato earum teneri non possumus. »

Ad hunc etiam locum responderi non posse, argumentari Augustinum ex concessis, et non loqui ex propria mente, extra controversiam esse debet. Siquidem ipse se insaniam argueret, si crederet, reum peccati teneri eum, qui non habet liberum arbitrium, ut possit facere et non facere. Respondet igitur Calvinus more solito, loqui Augustinum de peccato primi hominis, quod libera voluntate commissum fuit. Et probat ex lib. 1. retractationum, cap. 15. ubi recognoscens sanctus Augustinus locum à nobis citatum, sic ait: « Definitio peccati, qua diximus, peccatum est voluntas retinendi, etc. propterea vera est, quia id definitum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati ».

At non dicit Augustinus, solum illud esse verum peccatum, quod ita est peccatum, ut non sit etiam pœna peccati, alioqui nullum verum peccatum esset pœna peccati, et sanctus Augustinus secum ipse pugnaret. Quod si id, quod est pœna peccati, potest etiam verum esse peccatum, certe potest illi etiam peccati definitio convenire. Significat igitur Augustinus, definitionem illam, in qua ponitur libertas ad utrumlibet, præcipue convenire peccato Adami, quoniam illud ita libere factum est, ut nulla fuerit necessitas neque conditionalis, neque absoluta peccandi. Unde etiam paulo ante in eodem capite, idem Augustinus apposuit illam particulam.

Præcipue dicens: « Peccatum quod nusquam est nisi in voluntate, illud Præcipue intelligendum est, quod justa damnatio consecuta est ».

Peccata vero, quæ fiunt cogente cupiditate (de his enim loquitur hoc loco sanctus Augustinus) sunt quidem absolute voluntaria, et absolute illis convenit definitio supra posita, tamen habent aliquid necessitatis ad-

mixtum, quoniam ex hypothesi, id est, nisi auxilio Dei reprimatur cupiditas, evitari non possunt, et ideo non tam perfecte illis convenit definitio peccati, ac peccato primi hominis conveniebat.

Denique, non velle Augustinum in retractationibus dicere, definitionem a sepositam, in libro de duabus animabus, soli peccato primi hominis convenire, certissimum esse debet. Nam ipse dicit, cantari a pastoribus in moribus, a poetis in theatris, et ab indoctis in circulis, neminem peccare si non facit, quod facere non potest. Certe autem pastores, poætæ, indocti, cum illa cantant, non cogitant Adami peccatum, sed peccata sua, sui que similium. Deinde cum ibidem Augustinus adnit, si anima nostra non habet liberum arbitrium ad faciendum, et non faciendum, peccato ejus nos teneri non posse: nonne apertissime de nostro, non de Adami peccato, loquitur?

Quintum testimonium sumitur ex lib. 2. Actorum, cum Felice Manichæo, cap. 3. ubi habentur hæc verba: « Esse liberum arbitrium, et inde peccare quemque, si velit, non peccare, si nolit, non solum in divinis Scripturis, quas non intelligitis, sed etiam in verbis ipsius Manichæi tibi probo ». Et infra cap. 4. « Audi ergo de libero arbitrio, primo ipsum Dominum, ubi duas arbores commemorat, quarum mentionem ipse fecisti, audi dicentem, aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum, aut facite arborem malam, et fructum ejus malum. Cum ergo dicit, aut hoc facite, aut illud facite; potestatem indicat, non naturam. Nemo enim nisi Deus facere arbores potest. Sed habet unusquisque in voluntate, aut eligere quæ bona sunt, et esse arbor bona; aut eligere quæ mala, et esse arbor mala ».

Hunc locum sanctus Augustinus nusquam retractavit. Nam in lib. 11. retractationum, cap. 8. recensens hos libros, tantum admonet, se non disputasse de gratia, quia non erat necesse. Itaque vera esse illa omnia existimavit, nec pugnare libertatem arbitrii, ut revera non pugnat cum necessitate gratiæ.

Neque dici potest, illum argumentari ex concessis et ad hominem. Nam is (cum quo disputabat) non concedebat, sed negabat, liberum arbitrium, et ideo ex divinis litteris illud probandum ipse suscepit. Confugit igitur Calvinus ad suam veterem cautionem de libero arbitrio primi hominis. Sed hæc jam

est intolerabilis impudentia, cum Augustinus dicat, esse liberum arbitrium, et unumquemque (non solum igitur Adamum) inde peccare si velit, non peccare, si nolit. Et id probet ex testimonio Evangelii, quod non ad Adamum, sed ad Judæos a Domino dictum erat, et denique, cum Augustinus adversus Manichæos disputet, non de Adami peccato sed de nostris, quæ illi negantes liberum arbitrium excusare, et in principem quemdam tenebrarum referre solebant.

CAPUT XXVIII.

Adferuntur testimonia sancti Augustini pro libero arbitrio scripta, post exortam hæresim Pelagii.

Jam vero quod attinet ad secundum ordinem librorum sancti Augustini, eorum videlicet, quæ scripta sunt post exortam hæresim Pelagii, multa Calvinus disputat, quæ parum, aut nihil ad rem faciunt. Jactat enim magna confidentia, eos omnes libros pro se facere, quod in illis Augustinus identidem repetat, nihil boni hominem facere posse sine adjutorio gratiæ. Atqui ista alia quæstio est, neque nos negamus necessitatem gratiæ, sed contendimus præsentem auxilio gratiæ, hominem vere ac proprie adhuc esse liberi arbitrii, ut possit præcepta servare, si velit, et non servare, si nolit. Et quoniam adversarii, et Calvinus in primis contra affirmant, præsentem auxilio gratiæ non posse hominem male facere, eo vero absente non posse bene facere, ac per hoc numquam habere liberum voluntatis arbitrium, et hoc ipsum vocabulum non recte usurpari, cum sit titulus sine re, ideo testimonia Augustini ad liberum arbitrium confirmandum adferimus.

Omissis ergo pareggis, primum testimonium sit illud, quo sanctus Augustinus simpliciter libertatem arbitrii confitetur, in libro de gratia et libero arbitrio, cap. 1. « Revelavit, inquit, Deus per Scripturas suas sanctas, esse in homine liberum voluntatis arbitrium ». Similia habet in epist. 46. et 47. ad Valentinum, et alibi multis in locis.

Respondet Calvinus, quod attinet ad nomen liberi arbitrii, sanctum Augustinum cessisse inveteratæ jam consuetudini, cui resistere non valebat. Quantum autem ad